

Phenomenological Study of the Meaning of Life among Marijuana Users: Case Study of Youth in the City of Rasht, Iran

Ehsan Hamidizadeh¹, Mehran Mohabbati²

1. Assistant Professor, Department of Sociology, Shiraz University, Shiraz, Iran (Corresponding Author); ehamidi@shirazu.ac.ir
2. B.A. in Sociology, Department of Sociology, Shiraz University, Shiraz, Iran; mehranmohabbati20@gmail.com

Original Article

Abstract

Background and Aim: Nowadays, Marijuana use is one of the today's social issues. Official reports show the increase of marijuana use in Iran. The aim of this study is to investigate the biological experience of marijuana use among the young people in Rasht, Iran.

Methods and Data: This study was conducted qualitatively with a phenomenological approach. Data were collected through semi-structured interviews of 20 young people in Rasht with a history of marijuana use and selected by purposive sampling and they were analyzed using the thematic method.

Findings: Several themes were extracted from the interviews, including moving towards selection, forming repetition, sense of responsibility and position, and confrontation, how the youth of Rasht use their actions to define the meaning of life and express their conceptual views about it.

Conclusion: This study shows that the actors choose Marijuana due to their perception of the functions of its use and the situations that this use provides for them. Marijuana consumption does not play a role in the meaninglessness of actors' lives, but it can be a conscious behavior according to the requirements of life and overcoming repetition, which lead them to choose it so that they can give meaning to their lives in their own opinions.

Keywords: Phenomenology, Meaning of Life, Marijuana, Youth, Responsibility, Loneliness, Qualitative research.

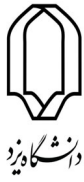
Key Message: The desire to consume Marijuana in the interviewees—despite the social moral standards and the resulting anxiety—shows that the actors are involved freely in the choice of their consumption and their action. Based on this, they can take responsibility for their choice of using marijuana.

Received: 19 May 2022

Accepted: 14 June 2022

Citation: Hamidizadeh, E., Mohabbati, M. (2022). Phenomenological Study of the Meaning of Life among Marijuana Users: Case Study of Youth in the City of Rasht, Iran. *Journal of Social Continuity and Change*, 1(2): 295-311. <https://doi.org/10.22034/jscc.2022.2722>

مطالعه پدیدارشناختی معنای زندگی مصرف کنندگان ماری جوانا: مطالعه موردی جوانان شهر رشت

احسان حمیدی زاده^۱، مهرا ن محبّتی^۲

۱- استادیار جامعه‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران (نویسنده مسئول): chaimdi@shirazu.ac.ir
۲- دانش‌آموخته کارشناسی جامعه‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران: mehranmohabbati20@gmail.com

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه و هدف: مصرف ماری‌جوانا یکی از مسائل اجتماعی است که گزارش‌های رسمی، افزایش روزافزون آن را در کشور نشان می‌دهد. پژوهش حاضر با هدف بررسی تجربه زیسته مصرف‌کنندگان ماری‌جوانا در میان جوانان شهر رشت صورت گرفت.

روش و داده‌ها: تحقیق از نظر کیفی با رویکرد پدیدارشناسی انجام شد. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۲۰ نفر از جوانان دارای سابقه مصرف در شهر رشت که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند، جمع‌آوری و با استفاده از روش تماتیک مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: از مصاحبه‌ها، مضمون‌های متعددی از جمله حرکت به سوی انتخاب، شکل‌گرفتن تکرار، احساس مسئولیت و موقعیت و رویارویی استخراج شد که نشان داد چگونه جوانان شهر رشت با استفاده از کنش خود به تعریف معنای زندگی می‌پردازند و دیدگاه‌های مفهومی خود را در مورد معنای زندگی نشان می‌دهند.

بحث و نتیجه‌گیری: این مطالعه نشان می‌دهد که کنشگران به واسطه برداشت‌شان از کارکردهای مصرف ماری‌جوانا و موقعیت‌هایی که این مصرف در اختیارشان قرار می‌دهد دست به انتخاب آن می‌زنند. مصرف ماری‌جوانا می‌تواند یک رفتار آگاهانه یا برحسب مقتضیات زندگی و غلبه بر تکرار باشد و همین امر آن‌ها را به سمت این انتخاب سوق می‌دهد تا بتوانند به‌زعم خودشان به زندگی‌شان معنا دهند.

واژگان کلیدی: پدیدارشناسی، معنای زندگی، ماری‌جوانا، جوانان، تنهایی، مسئولیت

پیام اصلی: میل به مصرف ماری‌جوانا در مصاحبه‌شوندگان - علی‌رغم معیارهای اخلاقی اجتماعی و اضطراب ناشی از آن - نشان می‌دهد که کنشگران در انتخاب مصرف خود دخیل‌اند و کنش آن‌ها دنباله‌روی یا با انتخاب شخصی صورت می‌گیرد. بر همین اساس می‌توانند مسئولیت انتخاب خود یعنی مصرف ماری‌جوانا را به عهده گیرند.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۹

ارجاع: حمیدی‌زاده، احسان و محبّتی، مهرا ن (۱۴۰۱). مطالعه پدیدارشناختی معنای زندگی مصرف‌کنندگان ماری‌جوانا: مطالعه موردی جوانان شهر رشت، *تداوم و تغییر اجتماعی*، ۱(۲): ۳۱۱-۲۹۵. <https://doi.org/10.22034/jscc.2022.2722>

مقدمه و بیان مسأله

معنای زندگی از جمله مسائلی است که در فلسفه و روان‌شناسی مورد بحث است. در سال‌های اخیر ساختار معنا در زندگی مورد توجه قرار گرفته است. در همین راستا، دیدگاه‌های متنوعی در خصوص چگونگی دستیابی به معنای زندگی وجود دارد. باوجود این تفاوت‌ها در تعاریف و مسیرهای رسیدن به معنای زندگی، نظریه‌پردازان به‌طور یکسان معنا را حیاتی می‌دانند. معنای زندگی را می‌توان به‌عنوان یک جزء، علت یا پیامد بهزیستی در نظر گرفت که جستجوی آن تنها زمانی آشکار می‌شود که زندگی فرد بی‌معنا باشد و ممکن است تفاوت‌های فردی در تمایل به جستجوی معنا در رویدادها وجود داشته باشد. از دید ریف^۱ (۱۹۸۹)، همیشه معنای زندگی به‌عنوان یک متغیر مثبت در نظر گرفته می‌شود (Steger et al, 2006:81-82). معنای زندگی با تجربه آزادی، مسئولیت، انسجام خود، نگاهی مثبت به زندگی، خود و آینده، تحقق اهداف و خرسندی از زندگی ارتباط دارد (Schulenberg and Melton, 2010:97).

به باور آدلر^۲ (۱۹۶۴)، معنای زندگی را می‌توان به روش‌های مختلفی درک کرد. معنای زندگی انسان از طریق تعالی تحقق می‌یابد، این امر در اجتماع مردم انجام می‌شود. به عقیده مزلو^۳ (۱۹۶۸)، معنا در زندگی به تحقق پتانسیل‌ها و امکانات موجود اشاره دارد. وظیفه زندگی یک فرد این است که تا حد ممکن توانایی‌های بالقوه خود را به فعلیت برساند. مه^۴ (۱۹۸۱) و راجرز^۵ (۱۹۸۳) نیز بر این باور بودند که معنی در زندگی زمانی تحقق می‌یابد که انسان‌ها تمایل به ثبت خودکنترلی و بلوغ عاطفی بیشتری داشته باشند. از نظر راجرز معنای زندگی با روند رشد فرد مرتبط است که راجرز آن را «زندگی خوب» نامیده است. در این صورت، انسان قادر می‌شود تا توانایی‌ها، تجربیات ارگانیک خود را به‌طور کامل درک کند و توانایی بیشتری برای گوش دادن به خود پیدا کند و در آخر به عقیده لوکاس^۶ (۱۹۹۰)، معنا در زندگی با میل به زندگی و جستجوی هدف در زندگی مرتبط است که به شکلی پویا باعث می‌شود که فرد برای برآورده‌شدن نیازهای خود اقدام کند (Glaz, 2013:91).

برخی ویژگی‌های رفتاری، باورها، خصوصیات شخصیتی و نیز شیوه زندگی می‌تواند پتانسیل فرد را برای پیش رفتن به‌سوی اعتیاد را نشان دهد (Hiroi and Agatsuma, 2005:336-340). جوانانی که اغلب قربانی می‌شوند ممکن است کمتر احساس کنند که زندگی معنادار و هدفمند است (وجود معنا) و ذهنیت باز و کنجکاوی بیشتری برای درک معنای زندگی (جستجوی معنا) ایجاد کنند (Zhao et al, 2020:2 as cited in Steger and Kashdan, 2009 and Steger, Kashdan and Oishi, 2008).

اعتیاد به مصرف مواد و پیامدهای ناشی از آن همچون پرخاشگری و خودکشی، حاصل عدم وجود معنا در زندگی آدمی است که شخص با تعارض‌های زندگی و جستجوی معنای سرکوب و یا مسدود شده روبرو می‌شود. لذا هنگامی که فرد احساس بی‌معنی بودن از زندگی را تجربه می‌کند، در پی تسکین آن بی‌معنایی است. آزادی انسان محدود است. انسان، آزاد از شرایطی که در آن قرار می‌گیرد نیست؛ اما او آزاد است که در مورد آنها موضع بگیرد. شرایط به‌طور کامل او را شرطی نمی‌کند بلکه به او بستگی دارد که تسلیم شرایط شود یا نه. انسان‌ها در انتخاب واکنش‌های خود به زندگی آزادند، اما آزادی تمام داستان نیست، گاهی آزادی می‌تواند تهدیدی باشد به این که ما از آزادی به‌عنوان یک ابزار قدرت استفاده کنیم، مگر این که با مسئولیت‌پذیری متعادل شود (Frankl, 1985:27-103). مکتب

¹ Ryff

² Adler

³ Maslow

⁴ May

⁵ Rogers

⁶ Lukas

کلاسیک در جرم‌شناسی استدلال می‌کند که افراد، بزرگ‌سالان و کودکان، بر اساس اراده آزاد عمل می‌کنند و به‌طور عقلانی به دنبال شادی و به حداقل رساندن درد هستند و افراد برای دستیابی به اهداف موردنظرشان اقدام می‌کنند (Shoemaker, 2009:4).

اعتیاد یک پدیده پیچیده است که رفتار ما را نسبت به چیزهایی که در جهان با آنها مواجه می‌شویم تغییر می‌دهد. اعتیاد شامل عناصری همچون تجربیات و ارتباط ما با دیگران است. این عناصر درهم‌تنیده شده‌اند تا نتیجه منحصربه‌فردی را شکل دهند که با آن می‌توان مشکل اعتیاد را درک کرد. اگرچه ارتباط مشخصی بین مصرف‌گرایی و تمایل به اعتیاد وجود دارد، اما باید قبل از توسعه این همبستگی چند نقش کلیدی دیگر را بررسی و طرح کنیم؛ زیرا آنچه در این مورد صدق می‌کند یک سبک زندگی افراطی نیست، بلکه راهی است که با شیوه‌های رایج زندگی تعارض دارد (Schalow, 2017:28-69).

تلاش‌ها برای توضیح استفاده از ماری‌جوآنا به‌شدت بر این فرض استوار است که وجود هر نوع رفتار خاص در یک فرد را می‌توان به بهترین نحو به‌عنوان نتیجه برخی از ویژگی‌ها توضیح داد. استفاده از ماری‌جوآنا تابعی از تصور فرد از ماری‌جوآنا و استفاده‌هایی است که می‌تواند از آن بهره‌گیرد و این تصور با افزایش تجربه فرد در مصرف مواد مخدر شکل می‌گیرد (Becker, 1973:41-42). ماری‌جوآنا در سراسر جهان بسیار محبوب است از این جهت جوانان هیجان‌طلب که بیشتر به شکل تکانشی عمل می‌کنند، و به دنبال تازگی در محیط‌های خود هستند ریسک مصرف این ماده مخدر را می‌پذیرند. در نتیجه از روی هوس، ماجراجویی و هیجان به سوی مصرف ماری‌جوآنا کشیده می‌شوند (Scheier and Griffin, 2020:14). از همین رو، می‌توانیم سراغ جوانانی برویم که با مصرف ماری‌جوآنا، یک سیستم ارزشی و اعتقادی را برای خویش می‌سازند تا از این طریق به زندگی خود معنا و جهت دهند.

در ایران گرچه آمار مشخصی درخصوص میزان مصرف ماری‌جوآنا وجود ندارد، با این حال، پایگاه داده‌های باز ایران در سال ۱۴۰۰ از بین ۱۰۷۴ نفر از کاربران فضای مجازی دریافتند که حدود ۶۰ درصد از پاسخگویان، خود یا یکی از اعضای خانواده آنها از مواد مخدر محرک یا توهم‌زا استفاده می‌کند که ماری‌جوآنا در جایگاه اول با ۳۷ درصد قرار دارد (Iranopendata, 2022). تحقیقاتی از سوی دانشگاه علوم پزشکی تهران به سفارش وزارت بهداشت در سال ۱۳۹۲ انجام شده بود که براساس آن ۳ میلیون و ۱۰۰ هزار نفر به‌عنوان مصرف‌کننده مواد مخدر در کشور اعلام شده‌اند و ماری‌جوآنا با ۱۱.۹ درصد دومین مواد مصرفی بین افراد معتاد است (خبرگزاری میزان، ۱۳۹۶).

با وجود دیدگاه رایج نسبت به وجود خلأ معنای زندگی در بین افراد درگیر اعتیاد مواد مخدر، کشف ساخت معنای زندگی می‌تواند در بسیاری از سیاست‌های آموزشی و درمانی برای حل بحران ناشی از مصرف مواد مخدر کمک‌رسان باشد و خلأهای ناشی از آن را برطرف سازد. شناخت معنای زندگی به ما نشان می‌دهد که چه ویژگی و تفاوتی در این حوزه منجر به مستعدشدن افراد مصرف‌کننده برای این پدیدار شده است. در معنای دیگر، به بنیادی‌ترین کوشش‌های افراد مصرف‌کننده برای یافتن معنا در زندگی در ارتباط با کنش‌شان که امروزه به رایج‌ترین ماده مخدر در بسیاری از طبقات اجتماعی تبدیل شده است، دست خواهیم یافت. هدف کلی این پژوهش، بررسی معنای زندگی و مؤلفه‌های آن در سبب‌شناسی مصرف ماری‌جوآنا در بین کنشگران است.

مرور ادبیات تجربی

در این بخش به برخی از تحقیقات انجام‌شده پیرامون موضوع به‌تفصیل اشاره خواهد شد. خیرآبادی و همکاران (۱۳۹۹) با روش کمی بررسی کردند که استرس می‌تواند یکی از عوامل پیش‌بینی‌کننده و مرتبط با سوء‌مصرف مواد باشد. همچنین، نداشتن معنا در زندگی به‌عنوان عاملی مؤثر در سوء‌مصرف مواد است که باید در درمان و پیشگیری از این اختلال موردتوجه قرار گیرد. مسلمان و همکاران (۱۳۹۷) با روش کمی دریافتند که افراد با آمادگی به اعتیاد بالا از معنای زندگی، حضور معنا، جستجوی معنا پایین‌تر و تحریف‌های شناختی بالاتر نسبت به افراد با آمادگی به اعتیاد پایین برخوردارند. معنا در زندگی و تحریف‌های شناختی از متغیرهای مرتبط با آمادگی به اعتیاد، از جمله زمینه‌های گرایش به مواد در دانشجویان محسوب می‌شوند که باید در پیشگیری و درمان اعتیاد مدنظر باشند. فرخی و شهبازی (۱۳۹۷) با روش کیفی متوجه شدند که عوامل اجتماعی از جمله خانواده، خویشاوندان و مصرف محصولات فرهنگی در جریان اعتیاد بسیار اثرگذار است. افزون بر این دانشجویان درک درستی از عواقب حاصل از مصرف ماری‌جوآنا ندارند و می‌پندارند که مشکلی برای آنها پیش نخواهد آمد. در صورتی که مصرف‌کنندگان این ماده مخدر دچار مشکلات متعدد فیزیکی و روانی شده‌اند. محمدنیا و مشهدی (۱۳۹۶) با روش کمی به این نتیجه رسیدند که یک ارتباط دوسویه بین افسردگی و معنای زندگی وجود دارد. افسردگی در نتیجه عوامل مختلف منجر به کاهش معنای زندگی می‌شود و به‌نوبه خود، کاهش معنای زندگی منجر به احساسات مخرب و متعاقباً سوء مصرف مواد می‌گردد.

جافه^۱ و همکاران (۲۰۲۲) با روش کمی متوجه شدند که یافتن معنا و هدف در زندگی ممکن است به دانشجویان کمک کند تا دوره‌های استرس شدید را با مقابله سازگارتری پشت سر بگذارند. استرس‌هایی که با نوشیدن الکل برطرف می‌شود. یافته‌ها سودمندی بالقوه استراتژی‌های ارتقای معنا در مداخلات الکل را نشان می‌دهند و استرس تنها با مصرف بیشتر الکل در میان افرادی که معنای پایینی در زندگی داشتند؛ کاهش پیدا می‌کند. همچنین دریافتند که داشتن معنای زندگی، فرد را در برابر استرس‌های عام و خاص کووید ۱۹ محافظت می‌کند. در پژوهش هالباک و ویتو^۲ (۲۰۲۱) با روش کمی، نتایج حاکی از این است که نوجوانان با پیوندهای قوی با والدین تعاریف منفی از مصرف مواد دارند و کمتر به ماری‌جوآنا وابسته بودند. درحالی‌که نوجوانانی که با گروه‌های همسالان خود در ارتباط بودند، بیشتر به ماری‌جوآنا وابسته‌اند. گرچ^۳ (۲۰۲۱) دریافت که آسیب‌شناسی روانی از منظر وجودی در نتیجه پرهیز از رنج‌های وجودی مانند مرگ، آزادی، انزوای وجودی و بی‌معنایی رخ می‌دهد. در این مدل، اعتیاد مکانیزمی است که افراد از طریق آن با اضطراب‌های عصبی و وجودی‌شان کنار می‌آیند که این اضطراب‌ها می‌توانند از مواجهه و یا اجتناب معتادان از پدیده‌های اگزستانسیال یا وجودشناختی ناشی شود. تلاشی برای مقابله با اضطراب وجودی یا روان رنجور ناشی از مواجهه با رنج‌های وجودی است.

اعتیاد به‌عنوان بودن با مواد مخدر تعریف می‌شود. این حالت در سطوح هستی‌شناختی، ارزش‌شناختی، اخلاقی درک می‌شود و تجربه پدیدارشناختی اعتیاد را روشن می‌کند. دوراهی‌های وجودی حول معنا، تنهایی، مرگ، آزادی، احساس گناه و کنترل بر زندگی با تجربه اعتیاد مورد بحث قرار می‌گیرد. درنهایت، بحران‌های وجودی، موقعیت‌های مرزی و رنج ثانویه به‌عنوان محرک‌های اصلی برای غلبه بر اعتیاد در نظر گرفته می‌شود. در آخر، مهتا^۴ و همکاران (۲۰۲۰) با استفاده از تحلیل پدیدارشناسی تفسیری مورد به این نتیجه رسیدند که

¹ E.Jaffe

² Hahlbeck & Vito

³ Grech

⁴ Mehta

انگیزه‌های شرکت کنندگان برای پرهیز از ماری‌جوآنا عبارت‌اند از: سلامت جسمانی، عملکرد شناختی، اهداف آینده و پول. و عواملی که باعث افزایش مصرف می‌شد دو ساحت روانی و اجتماعی است: در ساحت روانی عواملی مانند استرس و بی‌حوصلگی و در ساحت اجتماعی عواملی مانند خانواده، دوستان و محله مصرف مواد مخدر را افزایش می‌داد. یافته‌ها یک رویکرد دوجانبه را برای پرهیز از مصرف ماری‌جوآنا در جوانان پیشنهاد می‌کند: مداخلات فردی که عوامل روان‌شناختی که مانع تغییر رفتار می‌شود را هدف قرار می‌دهد و مداخلات جامعه‌محور که عوامل اجتماعی را مدنظر دارد.

نتایج به‌دست‌آمده در پژوهش‌های داخلی و خارجی به‌طور مستقل درخصوص ماری‌جوآنا مورد تجزیه و تحلیل قرار نگرفته است. بلکه تمامی مواد مخدر به شکل تعمیمی بررسی شده‌اند. پژوهش‌های کیفی در ایران درخصوص مسئله مصرف ماری‌جوآنا اندک است و همراه با پیش فرضیه‌های نظری از پیش مشخص به تجزیه و تحلیل مسئله ماری‌جوآنا و معنای زندگی پرداخته‌اند. گفتمان موجود نسبت به مسئله اعتیاد و بخصوص ماری‌جوآنا در رابطه با معنای زندگی حاکی از این است که کنشگران از معنا و هدف زندگی برخوردار نیستند و مصرف کنندگان از این امر رنج می‌کشند. به همین دلیل، پژوهش حاضر دانش جدیدی را در این موضوع عرضه می‌کند که به‌مثابه تقسیم‌بندی گروه‌های بیمار و سالم (شرط اصلی) در نظر گرفته نشده است. از همین رو، تحقیق حاضر با رویکرد کیفی و بهره‌گیری از روش پدیدارشناسی به درک معنای زندگی مصرف کنندگان ماری‌جوآنا پرداخته است چرا که برای کشف ابعاد وسیع‌تر و زوایای پنهان رفتار و انگیزه رفتار، نیازمند راهبردهای استقرایی و روش‌های کیفی هستیم تا بتوانیم تمایز و تبیین کامل مسائل اجتماعی از دید کنشگران را دریابیم و بستر اجتماعی‌شان را فهم کنیم.

چارچوب مفهومی

پدیدارشناسی در شناخت ماهیت بزهکاری و جرم بر معنی بخشیدن به جامعه، نظم اجتماعی و انحراف اجتماعی از طریق کنش متقابل تأکید می‌نماید. پدیدارشناسی بر این باور است که در شناخت انحراف نباید آن را به‌عنوان یک پدیده عینی بررسی کرد، بلکه باید به فهم و تفسیر ذهنی بزهکاران و مجرمان توجه نمود. به‌علاوه، مخاطبان متفاوت ممکن است فهم و تفسیر متفاوتی از انحراف اجتماعی داشته باشند. انحراف اجتماعی فرآورده روابط و کنش‌های متقابل اعمال و کردار معنی‌دار افراد جامعه است؛ بنابراین برای شناخت و درک آن باید تصویری که پدیدآورندگان آن در نظر دارند با درون‌فهمی درک و تفسیر کرد (احمدی، ۱۳۹۶: ۱۰۶).

بنیان‌گذار فلسفه پدیدارشناختی، ادوموند هوسرل^۱ است. او بر این باور بود که تجربه، نقطه مرکزی تمرکز پدیدارشناسی، به‌عنوان اساسی تجربه در زندگی روزمره مردم توجه دارد. لذا تجربه، نقطه مرکزی تمرکز پدیدارشناسی قرار گرفت. تجربه در زندگی روزمره که متکی بر خلاقیت انسان در تعامل با زمینه‌های اجتماعی حاصل می‌شود. حیات انسان را رقم می‌زند؛ بنابراین، تجربه با زندگی انسان عجین است (ایمان، ۱۳۹۳: ۶). هوسرل به دنبال تحلیل مفهوم معنا در زیست جهان است و قصدیت را ویژگی اساسی پدیده‌های آگاه

^۱ Husserl

می‌داند که در تقابل با اعمال و رویدادهای ناآگاه است که غالباً بی‌قصد هستند و مفهوم نیت نقش مهمی در رابطه با معنا ایفا می‌کند و چه ارتباطی با اعمال کلامی و غیر کلامی دارد (شرت^۱، ۱۳۹۸: ۱۱۳-۱۱۲).

شوتس^۲ با هوسرل موافق بود که فکر و تجربه با جهان رابطه عمیقی دارند و پدیده‌های اجتماعی مانند نظام‌ها و نهادهای اقتصادی و حقوقی را باید در منشأ و محیط توسعه‌شان درک کرد تا همه پدیده‌ها و تعاملات اجتماعی درگیر آن بدیهی تلقی نشود. جهان زندگی یک زندگی فرهنگی است؛ زیرا از معانی و نمادهایی ساخته شده است که ما دائماً از طریق اعمال خود آن را تفسیر و نهادینه می‌کنیم و فضایی است که در آن دیدگاه‌ها، عادات، ارزش‌ها، آداب و رسوم و نهادهای زندگی شکل می‌گیرد و تشبیت می‌شود (Vargas, 2020:419-421).

به باور شوتس باید میان معانی و انگیزه‌ها تفاوت قائل شد. او در همین فراگرد، در داخل معانی و انگیزه‌ها نیز دو گونه فرعی را تشخیص داد. معانی به این راجعند که کنشگران چگونه تعیین می‌کنند که کدامیک از جنبه‌های جهان اجتماعی برای‌شان اهمیت دارند، حال آن که انگیزه‌ها به این راجعند که کنشگران به چه دلایلی کنش‌های‌شان را انجام می‌دهند. یکی از گونه‌های معانی، بافت معنایی ذهنی است. به این معنا که ما از طریق ساخت ذهنی و مستقل واقعیت، برخی از عناصر واقعیت را بامعنی می‌انگاریم. برابر با صورت‌بندی شوتس از مفهوم کنش، این مفهوم یک نوع اراده‌گرایی در سطح فردی را بیان می‌کند. کنشگر در گزینش میان طرح‌های کنشی، «عامل آزادی» است، هرچند که این گزینش محدود به ذخیره دانش فرد است. ذخیره دانش، یا مجموعه نمونه‌های حاکم بر برداشت و رفتار کنشگر در جهان اجتماعی، مبنای این گزینش را تشکیل می‌دهد. گزینش آگاهانه یک رفتار در واکنش به یک موقعیت بحث‌انگیز، همان فراگرد پویایی است که ذخیره دانش را تغییر و بسط می‌دهد (ریتزر^۳، ۱۳۹۵: ۳۵۰-۳۵۲).

بنابراین، رویکرد پدیدارشناختی شوتس از رویکرد هوسرل برای مطالعه معنای زندگی مصرف‌کنندگان ماری‌جوآنا مناسب‌تر است. به این دلیل که شوتس اهمیت معنا و درک ذهنی مصرف‌کنندگان را مورد توجه قرار می‌دهد و نیز نوعی موضوع در بین گروهی خاص است که ماهیات و قوانین مختص جهان اجتماعی کنشگران را بررسی می‌کند.

روش و داده‌ها

این پژوهش با رویکرد کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی انجام شده است که رویکردی فلسفی برای مطالعه تجربه است. در میان پدیدارشناسان تأکیدات و علایق متفاوتی وجود دارد، اما همه آنها به تفکر در مورد چگونگی تجربه انسان بودن، در تمام جنبه‌های مختلف آن و این که چگونه می‌توانیم به درک تجربیاتمان از جهان برسیم تمایل دارند (Smith, Flowers and Larkin, 2009:15).

این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند و ملاک‌محور استفاده شد. راهبرد نمونه‌گیری ملاک‌محور به این شکل است که مصاحبه‌شوندگان در پژوهش بایستی نماینده کنشگرانی باشند که پدیده مورد نظر را تجربه کرده باشند به این دلیل که تجربه زیسته شرط ضروری برای روش پدیدارشناسی است و در همین راستا، کنشگران حاضر از این تجربه زیسته برخوردار بودند. حجم نمونه برای

¹ Sherratt

² Schutz

³ Ritzer

جمع‌آوری داده‌ها با توجه به معیارهایی چون پذیرش ورود به پژوهش برحسب علاقه به شرکت در مصاحبه، توانایی انتقال مفاهیم، تجربه مصرف مواد، ساکن شهر رشت و مجرد در رده سنی ۲۰ تا ۳۰ ساله انتخاب شده‌اند و برای رسیدن به مرحله اشباع نظری با ۲۰ نفر به‌عنوان نمونه با استفاده از ابزار مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته به عمل آمد. علاوه بر این، مصاحبه‌ها با حضور تنها یک پاسخ‌دهنده در یک‌زمان انجام شد. هر مصاحبه بین ۳۰ تا ۷۰ دقیقه به طول انجامید و با اطلاع‌رسانی مربوطه به پاسخ‌دهندگان و کسب رضایت کتبی از آن‌ها ضبط و پس‌از آن متن مصاحبه‌های پیاده، و داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

پیش از آغاز مصاحبه برای در نظر گرفتن چارچوب‌های اخلاقی، مصاحبه‌شوندگان از اهداف پژوهش مطلع شدند و با رضایت آگاهانه مشارکت کردند و به آنها اطمینان داده شد که داده‌های به‌دست‌آمده تنها در جهت اهداف پژوهش بکار گرفته می‌شود و نام مشارکت‌کنندگان با عدد برای حفظ حریم شخصی آنان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

مصاحبه‌های پیاده شده در متن با استفاده از شیوه تحلیل تماتیک مورد تفسیر و تحلیل قرار گرفت که در مشخص کردن مضامین ابتدا با رویکرد انتخابی جملات مرتبط با پدیده توصیف‌شده در هر مصاحبه به‌طور جداگانه انتخاب و مضامین در مفاهیم انتزاعی دسته‌بندی شدند. در مرحله بعد، ارتباط میان مضامین استخراج‌شده مورد بررسی قرار گرفت که شامل موضوع‌هایی بود که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره کردند. پس‌از آن مضامین به‌دست‌آمده برای رسیدن به سطح انتزاعی نظری بیشتر و چارچوب‌بندی شبکه‌ای از مضامین، مقایسه و ادغام شدند.

جدول ۱- فرآیند استخراج مضامین

مضامین انتزاعی	نوع مضمون	مضامین اصلی
حرکت به‌سوی انتخاب	مرکزی	امکانات موجود
		معیارهای انتخابی
		قضاوت و نظارت
		آزادی انتخاب
شکل گرفتن تکرار	زمینه‌ای	لحظات عادی و خالی از احساس
		کشمکش‌های ثابت زندگی
		میانجی انتخاب
احساس مسئولیت	پسینی	رسالت و وظیفه
		پذیرش مسئولیت
		اضطراب از احتمالات
موقعیت و رویارویی	پسینی	احساس تنهایی نکردن
		رشد و تنهایی
		سوءنیت

پس از تحلیل مصاحبه‌ها، یافته‌ها یک موضوع مرکزی، یک مضمون زمینه‌ای و دو موضوع پسینی را نشان دادند که از ۱۳ موضوع اصلی انتزاع شده‌اند. این مضامین عبارت بودند از: «امکانات موجود»، «معیارهای انتخابی»، «قضاوت و نظارت»، «آزادی انتخاب»، «لحظات عادی و خالی از احساس»، «کشمکش‌های ثابت زندگی»، «میانجی انتخاب»، «رسالت و وظیفه»، «پذیرش مسئولیت»، «اضطراب از احتمالات»، «احساس تنهایی نکردن»، «رشد و تنهایی» و «سوء نیت». از میان این مضامین، چهار مضمون (به‌عنوان مضمون مرکزی، زمینه‌ای و پسینی) انتزاع شد: الف) مضمون مرکزی: «حرکت به‌سوی انتخاب». ب) موضوع زمینه‌ای: «شکل گرفتن تکرار» و ج) مضامین پسینی: «احساس مسئولیت» و «موقعیت و رویارویی» (به جدول ۱ مراجعه کنید).

برای رسیدن به معیار قابلیت اعتماد از روش مقایسه‌های تحلیلی استفاده شد که داده‌های خام با ساخت‌بندی مقولات مقایسه و ارزیابی شدند و در روش دیگر، تفسیر نتایج به‌دست‌آمده در اختیار برخی از مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت تا در مورد صحت آن اعلام نظر نمایند.

یافته‌ها

جدول ۲ تعداد و مشخصات دموگرافیک مصاحبه‌شوندگان را نشان می‌دهد. تمامی نمونه‌ها حداقل به مدت یک سال مصرف ماری جوانا را تجربه نموده‌اند و همچنان آن را ادامه می‌دهند. بازه سنی آنان بین ۲۲ تا ۲۸ سالگی است که هر یک دارای مقاطع تحصیلی بالایی هستند و عمدتاً در طبقه بالای اجتماعی با تعداد ۹ نفر، ۵ نفر از طبقه پایین و ۶ نفر در طبقه متوسط اجتماعی قرار دارند.

جدول ۲- اطلاعات فردی و اجتماعی مشارکت‌کنندگان

ردیف	سن	مقطع تحصیلی	رشته تحصیلی	طبقه اجتماعی	مدت مصرف
۱	۲۵	دکتری عمومی	پزشکی	بالا	۵ سال
۲	۲۳	دکتری عمومی	پزشکی	بالا	۴ سال
۳	۲۴	دکتری عمومی	پزشکی	بالا	۲ سال
۴	۲۶	کارشناسی ارشد	علوم آزمایشگاهی	بالا	۳ سال
۵	۲۳	دکتری عمومی	داروسازی	بالا	۳ سال
۶	۲۸	کارشناسی ارشد	حقوق عمومی	پایین	۳ سال
۷	۲۳	دکتری عمومی	پزشکی	متوسط	۲ سال
۸	۲۴	کارشناسی	گرافیک	متوسط	۴ سال
۹	۲۴	کارشناسی ارشد	مهندسی شیمی	پایین	۲ سال
۱۰	۲۳	کارشناسی	مهندسی کامپیوتر	متوسط	۴ سال
۱۱	۲۶	کارشناسی	جامعه‌شناسی	پایین	۳ سال
۱۲	۲۲	کارشناسی	جامعه‌شناسی	پایین	۱ سال
۱۳	۲۴	کارشناسی	مهندسی مکانیک	متوسط	۱ سال
۱۴	۲۳	کارشناسی	مهندسی مکانیک	بالا	۲ سال
۱۵	۲۵	کارشناسی	پرستاری	بالا	۲ سال
۱۶	۲۳	کارشناسی	مهندسی شیمی	بالا	۴ سال
۱۷	۲۴	کارشناسی ارشد	علوم آزمایشگاهی	بالا	۵ سال
۱۸	۲۵	کارشناسی	مهندسی شهرسازی	پایین	۳ سال
۱۹	۲۴	کارشناسی	مدیریت بازرگانی	متوسط	۱ سال
۲۰	۲۴	کارشناسی ارشد	مهندسی شهرسازی	متوسط	۱ سال

از مصاحبه‌ها، مضامین متعددی استخراج شد که در بخش‌های زیر و در ادامه توضیح بیشتری داده می‌شود.

۱- حرکت به سوی انتخاب

برخی از کنشگران بر این باورند هنگامی که در زندگی خود به سمت انتخاب حرکت می‌کنند با بی‌شمار انتخاب از اشیاء، مفاهیم، اندیشه‌ها و روش‌ها روبرو می‌شوند. این انتخاب‌ها می‌توانند به لحاظ ذهنی شخص را پرورش دهد؛ یا آن ذهنیت باعث می‌شود که زندگی معنا پیدا کند و یا یک عمل خاص باشد که بتوان با آن روبرو شود و به واسطه کنش انتخاب‌شده زندگی شخص را معنادار کند. موارد اشاره‌شده توسط شخص پیدا می‌شود و سپس به آنها معنا می‌دهد و در نهایت در زندگی شخص عنصر حیاتی می‌شود و نیز اصولش را مبتنی بر آن پایه‌گذاری و طبق آن عمل می‌کند تا به زندگی خود معنا دهد. مصاحبه‌شونده ۷ به همین ترتیب توضیح داد:

من وارد این دنیا شدم، با کلی امکانات روبروآم. در کنار جایگاه و انتخاب‌های دیگه‌ای که در زندگی داریم، ماری جوانا رو هم انتخاب کردم. دوست دارم این انتخاب را داشته باشم که هیجان و لذت من افزایش پیدا بکنه. یک بخشی از امکانات موجوده که می‌خوام ازش استفاده کنم.

جستجوی کنشگر برای معنای زندگی جزئی از انگیزه فرد در زندگی است که برحسب مقتضیات کیفیت زندگی مصرف‌کننده تحقق می‌یابد. هنگامی که فرد دست به انتخاب می‌زند معیارهایی را در زندگی خود در نظر می‌گیرد که بتواند نیازهای خود را محقق کند تا از این طریق معنای زندگی را کسب و این ایده که زندگی ارزش زیستن دارد را تولید کند. تا فرد حس کند وجودش مهم است و چرخه تکرار را بشکند. در همین راستا، مصرف‌کنندگان بر این باورند که مصرف ماری جوانا در زندگی‌شان احساس کارآمدی را شکل می‌دهد. در واقع افراد احساس می‌کنند که با مصرف ماری جوانا با توجه به معیار مشخص‌شان در زندگی همچون کسب لذت، اعتمادبه‌نفس، امید و عمیق‌تر فکر کردن می‌توانند زندگی خود را از طریق این انتخاب معنادار کنند. مصاحبه‌شونده ۱۹ به همین ترتیب توضیح داد:

با توجه به خلایق که در زندگی شخصی خودم دارم، ماری جوانا می‌تونه بهم این اعتمادبه‌نفس و امید رو بده تا بتونم بر آن خلاء غلبه کنم. من بدنبال همین هستم که یک چیزی به زندگی کمک کنه تا احساس رضایت داشته باشم.

مصاحبه‌شونده ۱۴ به همین ترتیب توضیح داد:

من با توجه به رشته‌ام و سختی کارش، باعث میشه نیاز به تمرکز داشته باشم. بیشتر فکر کنم که ماری جوانا اینو بهم میده و همین‌طور توی هر لحظه غمگینی منو شاد کنه. من به چنین ابزاری نیاز دارم که نیازهامو برآورده کنه.

از دید کنشگران آزادی انتخاب یکی از ابعاد زندگی‌شان برای خلق معنای زندگی است. بدین معنا، آنها انسان‌های آزادی هستند که در برابر شرایط آنتروپی حاضر می‌توانند دست به انتخابی بزنند و در برابر آن قد علم کنند. آزادند تا سود و ضرر یک رفتار را در حیات اجتماعی‌شان بررسی کنند. درک کارکردهای مثبت ماری جوانا یکی از راه‌هایی است که افراد آن را انتخاب می‌کند تا بتواند با اتکا به آن

بر ناملایمات زندگی‌شان غلبه کنند. با وجود این که می‌دانند ارزش‌ها و هنجارهای جامعه در تولید معنا اثرگذار نیست، به همین دلیل باور دارند که خودشان می‌توانند درستی امور را تشخیص دهند. از نظر مصرف‌کنندگان هنگامی یک انتخاب اصیل است که امور تحمیلی بر رفتار و نگرش کنشگران کنار گذاشته شود. مصاحبه‌شونده ۱۱ به همین ترتیب توضیح داد:

بنظرم ما انسان‌ها آزادیم تا نوع برخورد با مسائل مختلف زندگی رو خودمون انتخاب کنیم چون خودمون می‌دونیم اوضاع مون چه شکلیه و باتوجه به ابزارهای موجود تشخیص دادم که این ابزار مناسبی هستش.

مصاحبه‌شونده ۳ به همین ترتیب توضیح داد:

من به کیفیت مصرفم توجه دارم و حرف‌های دیگران برام ارزشی نداره و مصرف ماری‌جوآنا حقمه و باید تجربه کنم چون خودم انتخاب کردم.

کنشگران با بسیاری از باورها و ارزش‌ها روبرو می‌شوند اما در آخر دست به انتخابی می‌زنند که در خلق معنای زندگی آنان نقش بسزایی داشته باشد. کنشگران با محدودیت‌های جهان نسبت به ماری‌جوآنا و از سوی دیگر باهدفی که از خود و زندگی‌شان می‌سازند روبرو هستند. در نتیجه انتخاب کنشگران تحت قضاوت و نظارت جامعه است و نگاه ناظر جامعه را احساس می‌کنند و اگر این نوع از نگاه را حذف نکنند انتخاب‌شان تحت سیطره هنجارهای بیرونی قرار می‌گیرد و در نتیجه عمل‌شان آزادانه نخواهد بود. اگر در پی تأییدشدن از سوی جامعه قرار گیرند منجر به از دست رفتن آزادی‌شان می‌شود. مصاحبه‌شونده ۱۷ به همین ترتیب توضیح داد:

بله خانواده و جامعه برام تأثیرگذاره توی رفتار و خواسته‌ام. اما تعیین‌کننده اصلی خودم هستم. اگر نخوام به باور خودم عمل کنم یک انسان آزاد نیستم. من آزادانه انتخاب می‌کنم که بکشم چون خودم تشخیص دادم.

۲- شکل گرفتن تکرار

به عقیده کنشگران، مصرف ماری‌جوآنا می‌تواند یک شادی و لذت نسبتاً طولانی را به ارمغان بیاورد. این احساس با حالت عادی آنان تفاوت معناداری دارد. پس از کسب این احساس در هر لحظه، مجدد به نقطه پایه خود یعنی لحظات عادی و خالی از احساس به شکل حالتی تکرار شونده بازمی‌گردند. در مقابل در تجربه زیسته‌شان بر این باورند که هنگام مصرف ماری‌جوآنا نه تنها حس معناداری زندگی توأم با شادی و لذت را بدست می‌آورند بلکه هر کنشی که انجام می‌دهند، لذت و قدرت آن را چند برابر می‌کند. در نتیجه لحظات برای افراد تکراری نخواهد شد. مصاحبه‌شونده ۴ به همین ترتیب توضیح داد:

توی زندگیتم همش با تکرار روبرو هستی. رفتار تکراری، لحظات تکراری، برنامه‌های تکراری، احساسات و حرف‌های تکراری. ماری‌جوآنا بنظرم باعث میشه تو رو از این فضا دور کنه و حس امیدواری و شادی رو کسب کنی و یا هر کاری که انجام میدی خفن باشه. هیجانش رو چندبرابر میکنه و از این تکرار زندگی بیرون می‌آی.

برخی از کنشگران بر این باورند که امکانات یا ابزارهایی که منجر به خشنودی، امید، موفقیت و هیجان فرد شود یا به طور کلی زندگی شخص را معنادار کند، وجود ندارد یا محدود است. نبود معنا در کنار کشمکش های دائم زندگی و وجود فشارهای فردی و اجتماعی منجر می شود تا کنشگر به واسطه تسکین دردها و پر کردن خلأ خواسته ها، ماری جوانا را به عنوان یک منبع تسکین و معنادار کردن زندگی در نظر گیرد. این کار باعث می شود فرد از ناخشنودی ها و فقدان معنا در زندگی خود به طور کوتاه مدت دور شود و تحمل فرد در برابر موانع افزایش یابد. پس از پایان تأثیرگذاری در هر بار مصرف، اینرسی رضایت و سازش به یک شیب لغزنده بازمی گردد. مصاحبه شونده ۱۸ به همین ترتیب توضیح داد:

آرامش میوه و فراز و نشیب های زندگی رو تو یک مدت کوتاهی با مصرفش فراموش می کنم. وقتی می بینی تو زندگیت یک چیز کمی داری که بهت امید و هیجان بده برای آینده، تحت هر شرایطی میری دنبالش و تو رو برمیگردونه به حالت خوبت. باهاش مشکلات حل نمیشه و برای مدتی که تو اون حال هستی فقط فراموش میکنی. وقتی که دوباره مشکلات به ذهنت میاد نیاز داری دوباره بکشی.

تعدادی از کنشگران برای پیگیری اهداف خود دلگرمی ندارند و برای انجام تصمیم های جدید که حکم شکستن چرخه تکرار را دارد دچار سردرگمی می شوند. در این وضعیت ماری جوانا عنصر انتخاب به مثابه میانجی است که فرد بتواند از طریق آن به اهداف و تصمیم های خود دست یابد. در نتیجه مصرف ماری جوانا یک کنش سازگاری و انگیزشی است که تقویت کننده دیگر کنش هایی است که فرد برای بیرون آمدن از یک زندگی تکراری از آن استفاده می کند تا در این مسیر، زندگی اش معنا پیدا کند. مصاحبه شونده ۵ به همین ترتیب توضیح داد:

من گاهی در درس خوندن تعلل می کنم و حوصله شو ندارم، بخاطر همین یک واسطه انتخاب کردم. ماری جوانا منو تشویق میکنه و در کل برای خیلی از کارهای جدیدی که میخوام انجام بدم منو سرشار از شوق میکنه که به سمت انتخابم برم.

۳- احساس مسئولیت

در میان مصاحبه شوندهگان، عده ای بر این باورند که هر شخصی به زندگی خود متعهد است. در زندگی وظیفه و رسالتی دارند که بایستی آن را محقق کنند. فرصت چندبار زندگی کردن وجود ندارد. به دنیا آمدن تنها یک بار است. شخص باید از فرصتهایی که در زندگی پیدا می کند مسئولیت پذیرانه بهره ببرد تا زندگی برایش معنادار شود. چون دانستن وظیفه و داشتن مسئولیت چرایی و دلیل زندگی کردن انسان است. از همین رو، به جای پیروی از هنجارها و باورهای بیرونی، از تقاضاها و نیازهای درونی تبعیت می کنند. مصاحبه شونده ۱۳ به همین ترتیب توضیح داد:

در این زمینه خواسته ام اینه که با دوستان تجربیات مختلفی رو داشته باشم و وظیفه ای که دارم این هستش شادتر و زمان های متفاوتی را تشکیل بدم هم برای خودم و هم برای دیگران تنها میتونم که روابط پایدارتری باهاشون داشته باشم.

مصاحبه‌شونده ۶ به همین ترتیب توضیح داد:

یکی از دلایل انتخاب رفیق بود برام که دنبال هنر و موسیقی بودم و باید با یکسری افراد ارتباط برقرار می‌کردم که به این هدفم برسیم و کسانی که پیدا شدند که گل هم می‌کشیدن و بخاطر همین نیاز بود که باهاشون همگام بشم که بتونم به تنها اهداف زندگیم برسیم.

کنشگران براین باورند که به مسئولیت‌شان اشراف دارند و ماری جوانا انتخاب خود شخص است؛ هر پیامد خطرناک یا مفیدی داشته باشد نسبت به آن آگاه هستند. مصرف آن را ارزیابی و کنترل کرده‌اند؛ که به چه میزان و در چه محیط‌هایی مصرف کنند و تنها کسی که پاسخگوی نقش ماری جوانا در معنای زندگی است؛ شخص مصرف‌کننده است. فرد دست به یک انتخاب آزادانه می‌زند چون آزادی را انتخاب کرده و انتخاب شخص هم آزادانه است؛ در نتیجه مسئولیت کنش خود را به عهده می‌گیرد و با این نوع از انتخاب به زندگی خود معنا می‌دهد. مصاحبه‌شونده ۱۴ به همین ترتیب توضیح داد:

در کل کاری به مردم ندارم و نمی‌دونم واقعاً دقیق باید چطور باشه و پیامدهاش به چه شکل. ولی من برای خودم تصمیم می‌گیرم و خودم ارزیابی می‌کنم که چی خوبه و چی بد، برعهده می‌گیرم اثراتش رو چون خودم انتخاب کردم.

مصاحبه‌شونده ۸ به همین ترتیب توضیح داد:

دربارش تحقیق کردم و اطلاعات به دست آوردم و شروع کردم به کشیدن. در نظر گرفتم که کجاها بکشم مثلاً در جمع شاید هفته‌ای یک‌بار یا دو بار و نسبت بهش کنترل دارم.

فارغ از این که کنشگران با انتخاب‌های گوناگون مواجه‌اند، اما این انتخاب‌ها هم می‌توانند هولناک باشند هم شورانگیز. به این دلیل که همراه با مسئولیت است و در نتیجه منجر به اضطراب فرد می‌شود. به موازات آن، تمایلی ندارند از مسئولیت فردی‌شان که همان خلق معنای زندگی است، کناره‌گیری کنند چون موقعیت خود و آزادبودن را پذیرفته‌اند. دلیل دیگر وجود اضطراب مصرف‌کنندگان، آینده مبهم و احتمالات گوناگون است. درواقع اضطرابی که بر کنشگران تحمیل می‌شود نتیجه آزادی انتخاب است. مصاحبه‌شونده ۲ به همین ترتیب توضیح داد:

با آدم‌های جدیدی که نمی‌دونم معیارهای اخلاقی‌شون به چه شکل هست دچار یک اضطراب میشم از این که نمی‌دونم اگر متوجه بشن من قبلاً مصرف کردم نگاهی منفی به من پیدا می‌کنند یا نه. به همین خاطر باید سابقه مصرف رو مخفی نگه‌دارم.

مصاحبه‌شونده ۱ به همین ترتیب توضیح داد:

تنها اضطرابی که از انتخابم دارم چون غیرقانونیه دچار اضطراب میشم. گاهی حین مصرف می‌ترسم اگر بگیرن منو چه بلایی سر شغل و موقعیتم میاد و همین‌طور ترس از خانواده که اعتمادشون رو از دست بدم.

۴- موقعیت و رویارویی

مصرف‌کنندگان به شکل منزوی زندگی نمی‌کنند، بلکه قرار گرفتن در رابطه‌ای که در آن فرد به‌عنوان یک فرد مستقل شناخته می‌شود، نه تنها احساس تنهایی را در آنها کاهش می‌دهد، بلکه به فرد اجازه می‌دهد تا زمانی که می‌داند در رابطه با دیگران چه کسی است، یک احساس واقعی از خود به دست آورد. از این جهت خلق معنای زندگی در بُعد اجتماعی هم بر اساس نحوه برداشت مصرف‌کننده و واکنش او به حیات فردی و اجتماعی شکل می‌گیرد. عوامل متعدد دخیل در تنهایی همچون الگوهای هنجاری و مسدود و محدودسازی حاکم باعث شده است تا همتایان این خلأ را در معنای زندگی برطرف کنند تا تنهایی به‌صورت بی‌کسی یا به معنی جداشدن از دیگران تجربه نشود و یا یک جدایی کامل از ساختار خودمختار فرد اتفاق نیافتد. در معنای دیگر، به این شکل نیست که فرد از زندگی روزمره و ملموس همچون ماجراجویی و ارتباط با دیگران فاصله بگیرد. مصاحبه‌شونده ۹ به همین ترتیب توضیح داد:

گل واسطه‌ای بود تا با یکسری افرادی که گل می‌کشیدند ارتباط برقرار کنم و بهشون نزدیک باشم که در دوره‌ای برام بالارزش بودن. از نظر فکری نسبت به این مسئله مثل من و نزدیک بهت هستن. اونا هم باتوجه به مشکل شون میرن به این سمت و همین امر باعث میشه بیشتر همو درک کنیم و براش راه‌حل پیدا کنیم و بیشتر تو اون موقعیت قرار بگیریم.

احساس ارتباط با همتایان به‌عنوان منبع قدرت و آرامش ظاهر می‌شود. دو مصاحبه‌شونده اشاره کردند که ماری‌جوانا عاملی برای نوعی از پیوند گروهی بود که در آن احساس آزادی، راحتی و پیوند می‌کردند یا به عبارتی آنها به دنبال گروهی از همتایان خود (مصرف‌کننده‌ها) بودند تا در گروه یا شبه‌گروهی، احساساتی نظیر پذیرفته‌شدن، قضاوت نشدن و عشق را تجربه کنند. هنگامی که جامعه چنین کنشی را بی‌ارزش می‌داند و زندگی را از منظر خود تفسیر می‌کند باعث می‌شود که فرد از یک ابزار دیگری معنای زندگی را مشخص کند. کنشگران صرفاً نمی‌توانند با این تصور که تنهایی موجب رشد می‌شود روبه‌رو شوند بلکه آنها می‌خواهند گروهی از همتایان‌شان را داشته باشند که علاوه بر به اشتراک گذاشتن تنهایی، در آن عواملی چون دل‌بستگی و وابستگی دخیل باشد. نیاز مراقبتی که در این موضوع ایجاد می‌شود، درک کردن است تا بتوانند احساس آزادی واقعی نسبت به انتخاب‌های خود داشته باشند. برای احساس آزادی واقعی، باید فضایی برای تجربه شادی و ابراز وجود در کنار دیگران بدون ترس از طرد شدن داشته باشند. مصاحبه‌شونده ۱۰ به همین ترتیب توضیح داد:

من قبلاً منزوی بودم و همیشه این نیاز درک را احساس می‌کردم. قرار گرفتن در رابطه‌ای که در آن فرد به‌عنوان یک فرد شناخته می‌شود، نه تنها احساس تنهایی را کاهش می‌دهد، بلکه به فرد اجازه می‌دهد تا زمانی که می‌داند در رابطه با دیگران چه کسی است، یک احساس واقعی از خود به دست آورد؛ این افرادی هستند که نوعی تجربه‌دارند که باعث می‌شود بتوانند پشت‌نمای من را ببینند و به‌نوعی به من سیگنال می‌دهند.

مصاحبه‌شونده ۱۲ به همین ترتیب توضیح داد:

گروه‌هایی که باهاشون در ارتباط هستم هیچ‌گاه قضاوت نمی‌کنند و به من گوش میدن و این باعث میشه یک شخص آزاد و شاد باشم تا بتونم زندگی خوبی باتوجه به نیازهام داشته باشم.

به عقیده کنشگران اگر در پی تأییدشدن از جانب جامعه باشند؛ به سوءنیت دچار می‌شوند که نتیجه آن، از دست‌رفتن آزادی آنهاست. نتیجه آزادی کنشگران، مسئولیت و پذیرش است. اگر مصرف‌کننده دچار سوءنیت شود آزادی خود را از دست می‌دهد که پیش از آن به کنش و پیامدها و کنترل بر مصرف آن آگاه بوده است. در نتیجه با موقعیت‌هایی ارتباط برقرار می‌کنند که مانع از اهداف و باورهای‌شان نشود. مصاحبه‌شونده ۱ به همین ترتیب توضیح داد:

در واقع من به شکل کامل متعلق به فرهنگی نیستم که آزادی رو از من می‌گیره و مصرف ماری‌جوآنا را عملی خلاف اخلاق میدونه. توی اون خرده‌فرهنگی که من ازش متأثرم، مصرف ماری‌جوآنا مشکلی نداره و خودم نسبت رفتار خودم آگاهی و اطلاع دارم.

نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر، درخصوص معنای زندگی مصرف‌کنندگان ماری‌جوآنا بود. یافته‌های ما مبنی بر این ایده است که ارزش مصرف ماری‌جوآنا با جستجوی معنا و حضور معنا در زندگی همراه است. همان‌طور که اشاره شد، تحقیقات در زمینه ارتباط میان معنای زندگی و مصرف ماری‌جوآنا کم است. با این وجود، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های خیرآبادی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدنیا و مشهدی (۱۳۹۶)، جافه و همکاران (۲۰۲۲) و فرخی و شهبازی (۱۳۹۷) در ریشه‌یابی علل کشیده‌شدن افراد به سمت موادمخدر برای غلبه بر شرایط نامناسب حیات اجتماعی و فردی‌شان همسو است. همین‌طور از پژوهش گرج (۲۰۲۱)، درخصوص مؤلفه‌های معنای زندگی همچون آزادی، کنترل، تنهایی و اضطراب استفاده شد.

بر پایه پدیدارشناسی، این پیش‌فرض وجود دارد که آگاهی فرد در رابطه میان خود شخص و شناخته‌های جهان آن شکل می‌گیرد. به همین ترتیب با تحلیل داده‌ها، کنشگران نسبت به چالش‌هایی که روبرو هستند اطلاع و آگاهی دارند و از نظر تصمیم‌گیری معقولانه نسبت به امکانات موجود خود دست به انتخاب گزینه‌ای می‌زنند. این انتخاب در مقایسه با سایر گزینه‌ها عملکرد بهتری دارد و عواقب آن را به‌عنوان بخشی از خود پذیرفته‌اند. در نتیجه، کنشگران معنا را بر اساس آنچه در زندگی‌شان کارکرد مناسبی دارد انتخاب کرده و همین معانی جنبه‌های جهان اجتماعی‌شان را تعیین می‌کنند. انگیزه‌های افراد به دلایل این که می‌توانند از این شیوه معنای زندگی بهتری کسب کنند کنش‌های‌شان را انجام می‌دهند.

مصرف ماری‌جوآنا یک انتخاب آگاهانه‌ای در برابر توصیه‌های اخلاقی برای کنشگران است که کنشگر از طریق آن زندگی خود و معنای آن را به بهترین نحو که خود در نظر دارد می‌سازد و زمانی احساس آزادی می‌کند که بر انتخاب خود کنترل داشته باشد. این آزادی هنگامی محقق می‌شود که با عمل همراه باشد، بدین معنا که فرد می‌خواهد وضع موجود را که همراه با تکرار و آنتروپی است، تغییر دهد. کنشگران می‌پذیرند که ماری‌جوآنا جدا از کارکردهای مثبت، کارکردهای منفی نیز به همراه دارد، اما برای کسب آرامش، هزینه‌های این کارکرد منفی را متقبل می‌شوند. مصرف‌کنندگان مضطرب‌اند چون از آینده نامعلوم کنش خود بی‌اطلاعتند و نمی‌دانند که با چه مسائل

دیگری روبرو می‌شوند. اما با این‌وجود مسئولیت کاری که انجام می‌دهند را می‌پذیرند. در نتیجه یک رفتار دیالکتیکی با معیارهای اخلاقی جامعه از سوی مصرف‌کنندگان صورت گرفته است و هنگامی احساس آزادی می‌کنند که بر انتخاب خودکنترل داشته باشند.

برخلاف تصوّر و تحقیقات رایج که افراد مصرف‌کننده از تعریف معنای زندگی برخوردار نیستند، یافته‌های این پژوهش نشان داد که کنشگران هر خلّائی که در زندگی شخصی و اجتماعی خود داشته باشند، به‌واسطه مصرف ماری‌جوآنا در لحظه معنای زندگی بالاتری نسبت به قبل مصرف و مدتی پس از پایان مصرف کسب می‌کنند و آن را نیز تجربه کرده‌اند. مواردی چون تعیین اهداف و جهت‌گیری در حیات زندگی‌شان، پذیرفتن کنش خود، اضطراب نسبت به آینده، داشتن احساس هویت شخصی و اجتماعی، درک توسط همتایان و ارتباط با آنها به شیوه‌ای منسجم در تفسیر از موقعیت صورت گرفته است. مسئولیت اعمال و انتخاب‌های خود، داشتن اراده و استقبال از چالش‌های پیش روی زندگی‌شان، داشتن نگرش مثبت نسبت به زندگی و انگیزه‌یافتن ایجاد معنا و هدف در زندگی از جمله نتایج پژوهش حاضر است که کنشگران به‌وسیله مصرف ماری‌جوآنا در مدت‌زمان مصرف از آن برخوردارند تا با موقعیت‌های نامطلوب و ضررهای فردی و اجتماعی روبرو نشوند.

مسئله معنای زندگی که افراد در تلاش برای ارضای خواسته‌های خاص خود هستند توسط مصرف ماری‌جوآنا انجام می‌شود و سعی می‌کنند تجارب زندگی را به شکلی بازخوانی کنند که برای آنها منطقی باشد. یافته‌های مطالعه حاضر برای درک ما از وابستگی افراد به مصرف ماری‌جوآنا، ترکیبی از مؤلفه‌های معنای زندگی شامل انتخاب، آزادی، تکرار، تنهایی، اضطراب، موقعیت و مسئولیت را تشکیل می‌دهد. عبور مصرف‌کنندگان نسبت به معیارهای جامعه نسبت به کسب معنای زندگی، چارچوبی از روزمرگی را آشکار می‌کند که به‌مثابه یک منطقه امنی است که می‌توانند در آن پناه گیرند و کنشگران به‌جای این که دائماً در تکاپو با پریشانی و ناامیدی باشند، حس کنترل را از طریق مصرف ماری‌جوآنا تجربه خواهند کرد. در نتیجه، کنشگران با مصرف ماری‌جوآنا در جستجو و یافتن معنای زندگی خود انگیزه لازم برای خلق و یافتن معنای زندگی پیدا می‌کنند.

شرایط حاکم و موقعیت کنشگران ضد امید آنها عمل می‌کند و کنشگران لذت‌جو و دم‌غنیمت می‌شوند که ناشی از قرارگرفتن در وضع حال است. عدم امکان‌پذیری فراتر رفتن از تصوّر وضع موجود بدین معنا که کنشگران نمی‌توانند آینده‌ای را ترسیم کنند فرد را به لذت‌حال سوق می‌دهد و لحظه حال را برای او معنادار می‌کند که خود مؤلّد استفاده از رفتارهای پرخطر چون مصرف ماری‌جوآنا است. ماری‌جوآنا برای کنشگران ارزش ذاتی ندارد، بلکه ارزش اطمینان‌بخشی را در معنای زندگی‌شان خلق می‌کند.

امید است که نتایج حاضر، محققان آینده را با تأکید بیشتر بر اعتقاد و باورهای وجودی افراد مصرف‌کننده ماری‌جوآنا و تأثیر آن بر ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی‌شان تشویق کند تا ریشه رفتارهای آسیب‌زایی همچون مصرف ماری‌جوآنا مشخص شود. تا بدین وسیله سیاست‌گذاری‌های مناسب‌تری با لحاظ ساختن نیازها و معانی ذهنی کنشگران جایگزین رفتارهای خشونت‌آمیز شود و همچنین با آگاهی و آموزش و نیز بهبود خدمات درمانی، ابعاد معنای زندگی و سلامت جسمی افراد ارتقا یابد. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های بیشتری با روش کیفی درخصوص علل روان‌شناختی و جامعه‌شناختی مصرف ماری‌جوآنا به‌طور مجزا (از دیگر مواد مخدر) که یک ماده مورد قبول بسیاری از طبقات مختلف اجتماعی را تشکیل می‌دهد در جنسیت و مؤلفه‌های متفاوت انجام شود.

منابع

- احمدی، حبیب (۱۳۹۶). *جامعه‌شناسی انحرافات*، تهران: انتشارات سمت.
- ایمان، محمدتقی (۱۳۹۳). *روش‌شناسی تحقیقات کیفی*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- خبرگزاری میزان (۱۳۹۶). وجود دو میلیون و ۸۰۸ هزار معتاد در کشور/ ماری جوانا دومین مخدر پر مصرف ایران. (۳ تیر ۱۳۹۶). برگرفته از صفحه اینترنتی: <https://www.mizan.news/322357/>
- خیرآبادی، هادی؛ جاجرمی، محمود و بخشی پور، ابوالفضل (۱۳۹۹). «مدل‌یابی ارتباط استرس و سوءمصرف مواد با میانجی‌گری معنای زندگی». *اعتیاد پژوهی*. ۱۴: ۷۲-۷۵.
- ریتزر، جورج (۱۳۹۵). *نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، (ترجمه محسن ثلاثی)، تهران: انتشارات علمی.
- شرت، ایون (۱۳۹۸). *فلسفه علوم اجتماعی قاره‌ای*، (ترجمه هادی جلیلی)، تهران: نشر نی.
- فرخی، میثم و شهبازی، امین (۱۳۹۷). «مطالعه کیفی تجربه‌زیسته اعتیاد به ماری‌جوانا در میان دانشجویان شهر تهران». *بررسی مسائل اجتماعی ایران*. ۲: ۲۳۷-۲۵۸.
- محمدنیا، سعید و مشهدی، علی (۱۳۹۶). «تأثیر معنای زندگی در رابطه بین نگرش نسبت به مصرف مواد مخدر و افسردگی». *شفای خاتم*. ۳۲: ۴۳-۵۱.
- مسلمان، مهسا؛ حسینی، عاصفه و صادق‌پور، مریم (۱۳۹۷). «ارزیابی معنا در زندگی و تحریف‌های شناختی دانشجویان». *اعتیادپژوهی*. ۵۰: ۱۰۴-۸۹.
- Becker, H. (1973). *Outsiders*, New York: Free Press.
- Frankl, V. E. (1985). *The Unheard Cry for Meaning*, New York: Touchstone.
- Glaz, S. (2013). "The Role of Meaning in Life and Religious Experience amongst Young People with Specific Personality Profiles." *International Journal of Social Science Research* 1(1): 89-105.
- Grech, G. (2021). "An existential model of addiction." *European Psychiatry* 64(1): 495.
- Hahlbeck, S. M. and Vito, A. G. (2021). "Adolescent Marijuana Dependence: The Role of Social Bonds and Social Learning Theory." *Journal of Psychoactive Drugs* 54(1): 43-53.
- Hiroi, N. and Agatsuma, S. (2005). "Genetic susceptibility to substance dependence." *Molecular Psychiatry* 10(4): 336-344.
- Jaffe, A. E., Kumar, S. A., Hultgren, B. A., Smith-LeCavalier, K. N., Garcia, T. A., Canning, J. R. and Larimer, M. E. (2022). "Meaning in life and stress-related drinking: A multicohort study of college students during the COVID-19 pandemic." *Addictive Behaviors* 129: 2-5.
- Marijuana Consumption Remains High in Iran (2022, April 11). Retrieved from <https://iranopendata.org/en/pages/62en>

- Mehta, C. M., Burke, P. E. and Shrier L. A. (2020). "Contexts of Marijuana Use and Cessation among Frequently-Using Youth in Primary Care." *Youth & Society* 54(1): 43–67.
- Schalow, F. (2017). *Toward a Phenomenology of Addiction: Embodiment, Technology, Transcendence*, New York: Springer International Publishing.
- Scheier, L. M. and Griffin, K. W. (2020). "Youth marijuana use: a review of causes and consequences." *Current Opinion in Psychology* 38: 11-18.
- Schulenberg, S. E. and Melton, A. M. (2010). "A confirmatory factor-analytic evaluation of the purpose in life test: Preliminary psychometric support for a replicable two-factor model." *Journal of Happiness Studies* 11(1): 95-111.
- Shoemaker, D. J. (1990). *Theories of Delinquency*, New York: Oxford University Press.
- Smith, J. A., Flowers, P. and Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis Theory, Method and Research*. New York: SAGE Publications Ltd.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S. and Kaler, M. (2006). "The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life." *Journal of Counseling Psychology* 53(1): 80–93.
- Steger, M. F., & Kashdan, T. B. (2009). "Depression and everyday social activity, intimacy, and well-being." *Journal of Counseling Psychology* 56(2): 289–300.
- Steger, M. F., Kashdan, T. B., & Oishi, S. (2008). "Being good by doing good: Eudaimonic activity and daily well-being correlates, mediators, and temporal relations." *Journal of Research in Personality* 42(1): 22–42.
- Vargas, G. M. (2020). "Alfred Schutz's Life-World and Intersubjectivity." *Open Journal of Social Sciences* 8(12): 417-425.
- Zhao, H., Li, X., Zhou, J., Nie, Q. and Zhou, J. (2020). "The relationship between bullying victimization and online game addiction among Chinese early adolescents: The potential role of meaning in life and gender differences." *Children and Youth Services Review* 116(9): 2-10.